

LITTERATUR

OSSIANNILSSONS UNGDOMSMEMOARER

Av socialrådet GUNNAR LÖWEGREN, Ålsten

K. G. Ossiannilssons i höstas utkomna ungdomsminnen: »O gamla klang och jubelår» kunna icke underlåta att väcka genljud hos dem, vilka som undertecknad helt unga upplevde sekelskiftets optimism och gjorde det i samma andliga och lokala miljö som författaren, rycktes med av hans intellektuella spänst och arbetsglada energi.

Jag ser honom levande för mig än i denna dag, hur han i hastigt marschtempo, med korta snabba steg kom emot oss på någon av de vinglande gångarna i Malmös lummiga kungspark. Han var liten och späd till växten, men hade ett yvigt svart skägg, som kom honom att se äldre ut än han var, ty han räknade vid den tidpunkten endast 27 å 28 år och hade nyss återkommit från sin engelska resa. Han ville verka engelsman, var övermåttan anglofil och hade redan som skolpojke gjort en dundersuccés med sin försvarsdikt »John Bull» under boerkriget. Men icke förty hade han intet av engelsman varken i sätt eller utseende, verkade snarast direkt importerad från Quartier latin, och den roll han sedermera kom att framföra inom socialdemokratiska ungdomsförbundet hade även den likhet med de gästroller, som en del radikala franska intellektuella vid samma tidpunkt gav inom det franska socialistpartiet.

Enligt tidens mod var han iklädd fotsid svart »bonjour» och nyborstad hög hatt, vars reflexer kompletterades av den i ett långt svart band hängande, guldbågade pincenéen, som han under samtalet gång på gång fick polera, ty han led allt sedan tidigaste barnaår av en ögonsjukdom och kunde läsa endast med ena ögat. Orden liksom gesterna kommo snabbt, i staccato. Han talade gärna, behagligt och underhållande, med citat ur Wildes »Lögnens förfall» eller någon annan av hans älsklingsböcker, vilka voro legio, ty han var en kammarlärd och plikttrogen studiosus, vars belästhet för den åldern var fenomenal. Frasen lät han gärna löpa ut i en tillspetsad poäng och den ackompanjerades merendels av en skälmsk och belåten glimt i ögat.

Man fick omedelbart ett intryck av oförbränneligt livsmod och orubblig tro på egen förmåga: må krypskyttarna komma, jag skall veta att ge dem den salva de förtjäna; jag känner till dem, har hela mitt liv varit utsatt för dem, men mig ska de icke lyckas ta kål på! De jagade mig under skolåren, hade mig lille stackare till driftkucku och villebråd. Men sedan jag klått upp den starkaste av dem, fick skällan ett annat ljud, och året därefter kom högsta årsklasserna i deputation och bad mig grunda en litterär förening, som blev vår berömda Gauthiod. — Själv erinrade jag mig föreningens rykte och hur vi småpojkar i de lägre klasserna imponerats av dess patriotiska propa-

ganda och de ordlistor, väsentligen utarbetade av Ossian Nilsson, som den utgivit, listor över utländska ord som lämpligen borde ersättas av svenska. Ossiannilsson har alltid varit och förblivit en lågande svensk patriot och när han ägnade den socialdemokratiska ungdomsrörelsen »ett hell åt ditt mod och din unga kraft», så var det med motiveringen »som Sverige mot molnen skall bära».

Hur det kom sig, att han vintern 1902 mottog kallelse till hedersledamot i socialdemokratiska ungdomsklubben i Malmö och sedermera blev medlem i förbundet och dess ordförande, är en historia i flera etapper. Den första bland dem har han ägnat ett livfullt kapitel i memoarboken med ett porträtt av Fabian Månsson, som visserligen icke kan tävla med det mästertliga, nästan ljudfilmsartat trogna i Barbarskogen, men i varje fall är en lustig och träffsäker bild av Fabian, vilken här agerar »den lede frestaren» i en oförliknelig sammansättning av strålande naivitet och klipsk slughet, beundransvärd intellektuell hängivenhet och obeveklig proletär rättrogenhet.

Upprepade gånger i sin bok understryker Ossiannilsson, att han aldrig varit socialist eller proletär, före Fabians besök just aldrig allvarligare tänkt på politik och politiska partier, att han som pojke egentligen var reaktionär. Det stämmer nog. Han kom från ett ambitiöst hem med prästgårdstradition, och forna tiders prästgårdsfamiljer på landet voro snarare markerad överklass än underklass. Denna tradition hade hos Ossiannilsson kompletterats av universitetsvärldens något exklusiva självmedvetenhet och intellektuella överlägsenhet.

Men av temperament var han »radikal», en ytterlighetsman som löper linan ut, och hans studier hade bibragt honom en allmän inriktning, som sammanföll med de radikala partiernas. Prästtraditionens son hade blivit antiklerikal och hans frihetspatos omfattade även arbetarna, vilkas »rent mänskliga frigörelse, medborgerskap i samhället såsom en klass vid sidan om, ej över andra klasser» han var beredd att kämpa för. — Ekonomi och sociologi voro honom i övrigt okända studiefält och det socialdemokratiska partiprogrammet hade han föga aning om.

Infann sig så Fabian Månsson med anhållan att han skulle mottaga hedersledamotskap i den nybildade socialdemokratiska ungdomsklubben vilken avsåg att bli en motvikt mot den hinkeanska ungdomsrörelsen. Det erbjudandet smickrade och frestade. Fabian talade om att diktsamlingen »Hedningar» slagit våldsamt an bland arbetarungdomen, blivit dess älsklingsläsning. Det var givetvis ljuva ord för skalden, vilken alltid känt sig isolerad. De öppnade samtidigt ett perspektiv av möjligheter att gripa in, agera, leda, vilket alltid frestat Ossiannilsson.

Den äldste i en talrik syskonkrets, bland barnen kring Lövestads prästgård, där han varit morföräldrarnas gäst under så många somrar, självskrivnen ledare i alla ystra lekar — hade han drömt sig en roll som berömd indianhövding, segrande härförare. Den rollen kände han sig skapad för, äregirig fantast som han av naturen var, och han hade till den grad levt sig in i den, att den senare

blev det utslagsgivande i hans litterära alstring. I Barbarskogens redaktör Hall och bakom dikternas olika masker av Napoleon eller Cecil Rhodes är det han själv som går igen. Han är alltid bokens eller diktens hjälte... Varför ej då bli hjälten, den sin omgivning kulturellt förädlande hövdingen, inom en politisk ungdomsrörelse, ånyo, liksom under barnåren och Gauthiods dagar, »organisatören, själen, den drivande kraften i det hela»! — Han föll för frestelsen.

Men intellektuellt renhårig, strängt lojal mot sig själv och andra, föraktare av allt fusk, underkastade Ossiannilsson dessförinnan Fabian ett korsförhör. Han ville noggrant ha reda på ungdomsklubbens och socialdemokratiens syfte och programpunkter, icke binda sig vid något som kunde stå i strid med hans egna åsikter. De enades lätt om att »religionen skall vara en privatsak» och Fabian lugnade patrioten med en sannolikt i hast uppdiktad historia om att klubben var så långt ifrån antipatriotisk, att den hade en skytteförening »som med blågul fana i spetsen tågade före förstamajdemonstranterna». Även på övriga frågor gav Fabian tillfredsställande, lugnande svar, reducerande partiprogrammets paragrafer till halvt glömda eller ännu icke aktuella dogmer.

Efter de upplysningarna tyckte Ossiannilsson att fältet låg öppet för honom att gripa in och under en två års tid ägnade han, åsidosättande sin egentliga, litterära verksamhet, utan ekonomisk ersättning, nästan all sin tid åt det socialdemokratiska ungdomsförbundets praktiska arbete, deltog i redigeringen av förbundetstidningen »Fram», tog initiativ till »Sagostunderna», skrev agitationsbroschyrer, ledde en språkskola på Folkets Hus. ... Tills det inträffade som förr eller senare oundvikligen skulle komma, »överklassaren» började misstänkas vara anti-proletär. Han fann ordet förrädare sväva över sitt huvud. ... Han reagerade blixtnabbt och våldsamt och »moren som gjort sin tjänst» lämnade möte och förbund för att åren därefter i litterär form leva om sina förhoppningar och besvikelser i redaktör Halls idealiserade gestalt. Ossiannilsson hade älskat sitt arbete och många drag hos arbetarna. Han hade i högre grad än tidigare kommit att sympatisera med deras frigörelsekamp, särskilt deras strävan efter kulturell uppföstran. Barbarskogen bär vittnesbörd därom. Men även dogmerna, proletärdragen hade han mött och dem kunde han icke förlika sig med. Han var och förblev individualisten, för vilken »personligheten var kärnan i allt». Därtill kom att även framgångarna aldrig blivit sådana som han utmålade dem i sina drömmar — omätliga, oreserverade, heroiska, bilder av enbart ljus utan alla de nyanser, skuggor och dagnar, som likväl göra livet och skulpturen oändligt rikare och mera betydelsefullt än Ossiannilssons önskeideal, det som går igen i nästan alla hans dikter och romaner, förlänande dem ett drag av överdrift, naivitet, om man så vill.

Reaktionen i Barbarskogen mot Bengt Lidforss låg delvis på ett annat plan. Visserligen var den en följd av hans irritation över att Lidforss vid upprepade tillfällen gycklat just med denna hans naivitet. Men orsaken låg djupare.

Ossiannilsson var icke naturvetenskapsman av filosofisk läggning

och märkligt blind för Bengt Lidforss' storhet just på det området. Han kände föga till honom och benägen att se allt enbart ljust eller mörkt tog han vissa drag i Lidforss umgängesliv till anledning att utmåla honom som ett monster av depravation, en studenternas och arbetarnas moraliske förförare. Sober i levnadsvanor, plikttrogen, prudentligt samvetsgrann väjde han sig med förbittring mot bohême-draget hos Lidforss samt förstörde det till det onaturliga. Han stämplade Lidforss som dekadent, vilket Lidforss minst av allt var, och han drog upp en generell stridslinje mellan sig själv och Lidforss, vilken egentligen icke förefanns.

I sin memoarbok anger han i korthet denna stridsställning: »I Skåne gick smaken i helt annan riktning än i den som nu en gång var min. I Skåne hade Ola Hansson bildat skola. Både litteraturen, *filosofien* och *publikuppfattningen* (understruket av undertecknad för att fästa uppmärksamhet på överdrifterna) följde den skolans program. Man gjorde i (materialistisk) mystik, dekadens och livsleda och sina förebilder fann man i Berlin, München eller i Verlaines och Mallarmés Frankrike. Ett kanske tillfälligt uttryck för en längtan i annan riktning hittade jag flera år efter debuten i en artikel av Paul Rosenius. Han skrev: »Länge nog ha vi offrat åt mystiken. Giv oss nu en viljornas bris, en som smäller i knutarna.»

Chefen för dekadenterna trodde sig Ossiannilsson ha uppsårat i Bengt Lidforss. De »friska viljornas bris» — det var däremot han själv, hans verk, hans kampsånger. Sin gamle vän Ernst Norlind, Dachaeleven, vilken han i sin nyutgivna memoarbok ägnat ett vackert och underhållande kapitel, värdigt denne originelle Guds vandringsman, inplacerade han som Lidforss' konstnärlige sekundant. Till sin egen sekundant bland målarna valde han däremot Fritz Kärfve, den frodiga myllans, det saltmättade havets målarpoet. Övriga litteratörer och konstnärer uppdelade han, något godtyckligt och självrådigt, på de bägge stridslinjerna.

Redan 1905 lämnade Ossiannilsson emellertid Skåne för att som nygift bosätta sig utanför Göteborg. Under några år framåt avbröt han kontakten med Skåne, koncentrerande sitt intresse kring uppsvenska förhållanden och stridsställningar, och under sin senare vistelse i Hälsingborg, åren 1907—15, tog han ingen livligare del i det skånska kulturlivet. I sin memoarbok, som för övrigt slutar med det första världskrigets utbrott, nämner han i varje fall ingenting därom. — Göteborg ägnar han däremot en livlig hyllning. Memoarbokens älskligaste kapitel är utan tvekan den hänförande skildringen av hemmet i Askim och strövtågen i västkustnaturen, där »uppe i bergen bland ginst och ljung torvmassorna blänkte svarta upp mellan stundom vita, brandhärjade bergsidor» och »ett rådjur kunde hastigt sticka upp sitt fina huvud över en klippkam». I ett sådant kapitel är Ossiannilsson den träffsäkre naturpoeten, hans språk ej blott klart, rappt, koncist, utan även målande, träffande miljöstämningen lika säkert som då han i kapitlet från London skriver: »under jättekupolen till British Museums Reading Room hängde töcknet som ett kupigt segel».

*

Litteratur

Sitt främsta värde får likväl memoarboken genom den anda som helt besjälar den. Allt groll är glömt, gamla strider avblåsta. Kommentaren till »Barbarskogen», till uppgörelsen med socialdemokratiska ungdomsförbundet är begränsad till en förklaring, att »tiden tycks inte vara mogen för en fullt frimodig framställning av de åsyftade händelserna». Desto mer odelat ägnar han sig, trots alla de motgångar och sorger som även hans liv varit rikt på, uteslutande åt skildringen av de soliga minnen, tillvaron skänkt honom. O gamla klang- och jubeltid!

På ett ställe spåras ett stänk av melankoli, då han om författare fäller det yttrandet, att »de flesta finna väl i gråhårsåldern, att de hela sitt långa liv skrivit i flyktig sand. Om ej rentav i vatten.» Men det stället är ett undantag. Bokens grundackord är en livsbejakande tacksamhet mot det rika, ymnighetsflödande livet.